

Un procés sobre alcavoteria a la Montcada del segle XVI

A process on *alcavoteria* in the 16th century Montcada

FRANCISCO JOSÉ CONEJERO PASCUAL
franciscojoseconejeropascual@gmail.com

Universitat d'Alacant

Resum: En aquesta investigació es fa una mirada cap a la prostitució i alcavoteria en la societat de la València del segle XVI. S'explora com va ser tractat per la societat d'aleshores aquest assumpte pertanyent a un grup marginal com les dones prostitutes. La doble moral davant aquest assumpte provoca contradicció en l'estigmatització de la conducta de les dones que exercien aquesta activitat. Per últim, es centra en el cas de na Marca i el seu marit Marco, habitants de Massarrojos, i processada per alcavoteria i d'altres delictes.

Paraules clau: alcavoteria, prostitució, segle XVI, marginalitat, procés criminal

Abstract: In this research, a look is made towards the prostitution and gossip in the society of the sixteen century Valencia. It is explored how the subject was treated by society at the time by a marginal group such as women prostitutes. Double morale in this case, causes contradiction in the stigmatization of the behavior of women engaged in this activity. Finally, it focuses on the case of Maca and her husband, inhabitants of Massarrojos and prosecuted for *alcavoteria* and other crimes.

Keywords: gossip, prostitution, sixteen century, marginality, criminal process

DATA PRESENTACIÓ: 30/04/2022 ACCEPTACIÓ: 09/05/2022 · PUBLICACIÓ: 01/06/2022

1. Introducció

Els processos criminals són una tipologia textual que ens ofereix una finestra per on observar el tarannà de la societat dels temps passats. Aquests documents judicials són un espill en què apareixen reflectits aspectes i informacions socials, econòmiques, morals, de qualsevol àmbit de la societat d'aleshores etc., que ofereixen un ventall molt heterogeni per a portar endavant investigacions.

En el present article es pretén realitzar una aproximació a la situació marginal que patien alguns grups socials, entre les que destaquen les dones, quan practicaven alguna activitat contrària a la norma, com l'adulteri i el concubinat. En concret, ens centrem en un procés criminal de 1579, a Montcada, població propera al cap i casal, en què s'acusa una dona d'alguns delictes. Però, el més significatiu és aquell de mantindre una relació amorosa i carnal fora del matrimoni. Aquest fet suposava una transgressió realitzada per aquelles que es suposava que eren les encarregades de salvar l'honor familiar.

La legislació valenciana estipulava aquestes conductes com a delictives i constitutives de naturalesa penal i, pel que respecta al cas de l'adulteri, l'acusació de culpabilitat requeria en la dona. Malgrat aquesta consideració delictiva i pecaminosa, es va produir una doble moral amb l'adulteri, la prostitució i el concubinat.

Els estudis sobre delictes de violència i de delinqüència en la societat del segle XVI s'han incrementat al llarg dels últims temps, producte de l'interés per esbrinar noves informacions, gràcies als diferents punts de vista sobre personatges encaixats en la marginalitat. Molt especialment amb aquells que fan referència als delictes sexuals (alcavoteria, adulteris, prostitutes, sodomia, bestialisme, bigàmia etc.), homicidis, injúries, venjances o la pena capital (Barber 2019: 113).

De totes aquestes investigacions podríem destacar-ne la feta per Alberto Barber (2020) sobre els delictes portats a cap a la ciutat de València durant el regnat d'Alfons el Magnànim (1416-1458) i recollits pel justícia criminal. També ha posat de relleu la violència de la societat barcelonina del segle XVI Teresa Vinyoles (1990), des de l'òptica de la marginalitat i en referència als jueus, les prostitutes o els vagabunds. Un altre exemple és el de Pau Viciano (2006,) que destria les violències entre persones de diferent nivell social a una ciutat com Castelló i l'abús que suposa l'ús de la força dels poderosos sobre el més dèbils. Un cas també en la mateixa línia és el del treball de Rafael Narbona (1985) *Malhechores, violencia y justicia urbana en la Valencia bajomedieval (1360-1399)*, que estudia la violència i justícia urbana en la València del segle XIV o una aproximació molt puntual com la de Vicent. J Escartí (2000) en una nota de premsa que portava per títol «Un cert sadisme *avant la lettre*» i que s'apropa a la violència de caire sexual patida per les dones. A aquests treballs encara podem afegir dues aportacions recentíssimes, obra de Rafael Roca (2021a, 2021b).

De fet, un dels col·lectius socials més afectats pel gran nombre de casos violents el conformen les dones, les quals patien l'efecte de la misogínia dominant en la societat i eren vistes com a sinònim de l'encarnació de la maldat i el pecat. Durant l'edat moderna, l'estigmatització del gènere femení es

feia palès per la diversitat d'agressions (físiques, socials, verbals, etc.) que patien amb l'única finalitat de sotmetre la dona (Escartí 2022). Aquesta constant apareix en nombrosos processos criminals de diferents institucions valencianes de justícia.

La inclusió d'una perspectiva de gènere en les investigacions ha fet visible els passatges més foscos patits pels col·lectius marginals com les dones –i, també, els i les homosexuals–, recuperant aquelles veus silenciades. Ser dona en la València del segle XVI, per exemple, no va ser gens fàcil, sobretot per aquelles que vivien en l'anonimat marcada per una societat androcèntrica. Malauradament la violència cap a les dones, ja siga verbal, psicològica o física, no és un fet actualment erradicat ni exclusiu d'èpoques anteriors, sinó que perdura en el temps.

Els estudis sobre processos criminals en què trobem com a víctimes alguns elements socials marginats i marginals ha experimentat un auge molt important en aquest últims anys. Entre les aportacions més destacades podem trobar la de Carlos López Rodríguez (2014) *Sexe i violència en la corona d'Aragó*, en què apareix un recull de plets de persones «comunes», és a dir, gairebé anònimes fins ara, que exposen d'una manera molt eloqüent tot allò que els va succeir i les conseqüències que es van derivar dels seus actes. Una altra destacada és el monogràfic de la revista *Scripta*, volum 13 (2019), sobre processos i cultura.

Entre d'altres exemples més localistes, destaquem també Rafa Fresquet (1997) *Vint processos criminals d'Albalat de la Ribera (1611-1666)*, o Joan Barberà (2020) «Un flequer bandejat: edició i estudi lingüístic d'un procés criminal valencià de l'any 1578», focalitzat en la ciutat de Sueca. J. Martí Mestre (2021), ne el seu «Vocabulari de l'adulteri i l'amistançament en la València dels segles XVI i XVII», fa un repàs de la terminologia emprada en els processos criminals de caire amorós per a designar les relacions sexuals.

Una altra part interessant en l'estudi dels processos, és el vessant lingüístic que ens permet acostar-nos a la llengua emprada per la població, deixant palesa una riquesa d'elements morfosintàctics, com és el cas del treball de Joaquin Martí (2020) que s'intitula «Aspectes de morfosintaxi en uns processos criminals valencians del tercer quart del segle XVI», o la tesi doctoral de Joan Barberà i Ibiza, on es pretén mostrar els trets més destacats del català de la Ribera del Xúquer a la fi del segle XVI, per mitjà de l'estudi i edició d'onze processos criminals amb protagonistes com rajolers, llauradors, etc.

2. L'alcavoteria. Entre pecat i delicte

L'alcavoteria era el delicte en què s'explotava sexual i carnalment una dona per tal d'obtenir-ne uns guanys, és a dir, l'alcavot o l'alcavota era un proxeneta. La prostitució ha sigut un tema bastant tractat per la historiografia i des de diferents òptiques. Al segle XIX s'hi va fer un acostament des del punt de vista moral, mentre que en el segle XX distingim una primera etapa de recopilació de dades i una segona, ja cap als anys seixanta, més centrada en una anàlisi de la prostitució com a

subjecte històric (Benito 2021: 7). La prostitució¹ era una pràctica que s'allunyava de la norma social i per aquesta raó serà considerada marginal.²

El canvi, en l'estudi de la prostitució s'ha avançat i ha interessat més des del moment en què se l'ha relacionada amb les diferents capes socials, se l'ha posada en contacte amb els comportaments sexuals, les condicions sanitàries en què es desenvolupava el treball i, fins i tot, en els aspectes morals i ideològics. Quan s'han ampliat els paràmetres que envoltaven la seua pràctica, les conseqüències que li podia suposar a les dones i els lligams amb uns altres aspectes, és quan s'han aconseguit nous resultats.

Pel que respecta a la prostitució a la ciutat de València entre els segles XIV fins el XVII, estigué concentrada intramurs al «*Públich*», gaudint d'una fama significativa arreu d'Europa.

Ara bé, la realitat és que la pràctica de la prostitució i tot allò que l'envoltava estigué marcada per una doble moral en el seu tractament. Per una banda es condemnava la praxi de la prostitució i l'alcavoteria, com a una activitat contrària a la norma moral i els preceptes religiosos que la relacionaven amb el pecat de la luxúria, mentre que, per l'altra banda, era acceptat com a un «mal menor», amb una certa tolerància respecte d'altres conductes molt més reprovables i pecaminoses com l'adulteri, la sodomia, la violació, l'incest o l'estupre. La utilitat social va ser l'argumentació esgrimida per a la impunitat en la prostitució.

La luxúria era un dels pecats més significatius de la religió catòlica i per aquesta raó es va intentar sempre penalitzar per part dels teòlegs, des d'un principi. L'adaptació dels preceptes de la filosofia platònica per part del teòleg sant Agustí, en el segle V, amb el control de les passions del cos i l'ús de la sexualitat exclusivament per a la procreació, deixava entreveure la imposició d'aquesta ortodòxia en el dret canònic.

Però, va ser sant Tomàs d'Aquino, ja al segle XIII, qui afirmà que l'únic objectiu de les relacions sexuals havia de ser la procreació i sempre seguint «l'*ordre naturab*». El matrimoni va ser triat com

1 Per aprofundir en aquesta temàtica hem de fer referència a aquests treballs pioners que van obrir un nou camí d'investigació com (Rossiaud, 1986). *La prostitución en el Medievo*. Barcelona, o (Flandrín, 1984) *La moral sexual en Occidente evolución de las actitudes y comportamiento*. Edicions Juan García. També cal destacar un dels investigadors més prematurs en l'estudi sobre la prostitució allà pel segle XIX Carboneres, Manuel. *Picaronas y Alcabuetes o la Mancebía de Valencia*. Apuntes para la historia de la prostitución desde principios del siglo XIV hasta poco antes de la abolición de los fueros (...). Valencia, 1876. En la dècada dels 80 començà la preocupació per incloure nous col·lectius que la història havia deixat al marge, són els inicis d'una nova perspectiva de gènere i es fa necessari l'article de (Graullera, 1980) «Un grupo social marginado: las mujeres públicas (el Burdel de Valencia en los siglos XVI y XVII)», *Actas du Premier Colloque sur le Pays Valencien a l'époque moderne*. Pau, pp. 75-98.

2 Sobre les situacions de marginació, exclusió social, violència destaquem (Geremek, 1976). *Les marginaux parisiens aux XIVe et XVe siècles*, París, 1976; id., *Inutiles au monde. Truands et misérables dans l'Europe moderne (1350-1600)*, París, 1980; Mollat, (1978). *Les pauvres au moyen âge*, París; Legoff, J (1985). «Los marginados en el Occidente medieval», *Lo maravilloso y lo cotidiano en el Occidente medieval*, Barcelona. La nòmina d'estudiosos que han aprofundit en aquestes relacions i en la consideració de marginalitat són Mª Carmen García Herrero, Teresa Vinyoles, Ángel Luis Molina, Mª Elena Sánchez Ortega o María Teresa López Beltrán

la institució per la religió i pel dret, encarregada de la propagació de l'espècie i, per tant, regulava els pecats o delictes referents a la carn. A partir d'aquest paradigma de la institució del matrimoni, que reunia tant el «*officium naturae*» com el «*officium civilitatis*», es van jerarquitzar els pecats de la luxúria. La graduació establí com a els més greus la sodomia, la bestialitat, la masturbació o el coit interrompte, i tot seguit hi anaven l'adulteri, l'incest, l'estupre o la violació i, en un l'últim graó, el concubinat o la prostitució.

Després del Concili de Trento i la regulació del matrimoni, la prostitució passà a ser l'únic pecat de luxúria tolerat pel dret canònic (Ramos 2005: 267). En aquest sentit, ja fa referència Francesc Eiximenis en la seua obra de *Lo Crestià*, dient com l'exercici de la prostitució afectava els matrimonis i augmentava els adulteris.

Per zel encara dels matrimonis, e en llur favor, deuen ésser gitats de les comunitats aquells qui procuren divorcis e separacions de marit i muller, així com són alcavots o alcavotes, qui procuren adulteris per los quals són violats los matrimonis e los hòmens molt damnificats, en quant alguns ne lleixen llurs mullers e van a les entranyes; e per consegüent, és interès de legítima generació d'infants legítims (Eiximenis 1983: 214).

A partir d'aquest marc moral, els governs municipals iniciaren un procés de normalització institucional, que ja tingué els seus antecedents en els Furs, els quals no la penalitzaven com a delicte. La *Pobla de les fembres peccadrius* de València estava acotada per muralles i un testimoni d'això el tenim en la crida feta a la ciutat de València per ordre del virrei Vespasià Gonzaga Colonna, en què s'exposa:

Que les dones deshonestes no habiten sinó en lo públich

Ítem, considerant sa excel·lència que per al decoro i honrra d'esta present ciutat s'esguarda que les vils dones no sien ab les púdiques mezclades, i atnent que ab diverses crides és estat proveït, ordenat i manat que totes les dones impúdiques e públicament vivint de guany, sien reconduïdes en lo loch a elles destinat e apartat per los predecessors de sa magestat.[...]» (Bosch 2013: 1041).

L'exemple mostra de manera clara com es pretenia aïllar les dones que exercien la prostitució d'aquelles que es mantenien en l'ortodòxia de la moral eclesiàstica. Així ho exposava ja Sant Vicent Ferrer: «...putanes, que no estiguen per los carrers o cantonades o ostals...» (SSVF, VI: 164.)

En aquest sentit, es feu una altra crida, en què es tenia en compte la separació entre les bones dones i les males dones per a que no es contaminaren els costums pecaminosos i la mala praxi del mal viure.

Que les dones deshonestes no habiten entre les bones

[...] quant importa lo bon exemple de viure e per lo contrari quant mal fa lo mal exemple de viure, i quanta ocasió dona a les bones dones que estàn prop de les males de caure en males

pràctiques, costums i vicis; i com per l'experiència se veja que moltes fembres peccadrius i alcavotes, axí maridades com altres, estàn en bons carrers de la ciutat e dels arravals d'aquella, e hon estàn e viuen dones virtuoses, les quals porien pendre dany i ocasió de mal viure, per hon no convé que aquelles tals estiguen en dits carrers.

El control rigorós de l'administració local sobre la prostitució intentava abraçar-ho tot: des de l'hora de traure la cadira³ –d'ací el nom de «fembres de cadira»–, a la vestimenta, la rebuda dels clients, mai abans “de haberse alzado a Dios” o de l'edat de les dones que la practicaven «...I los hostelers del dit públich les reben i tenen en sos hostals i cambres lo que redunda en gran offensa de nostre senyor Déu, que unes dones de tan poca edat, menors de vint anys i tan fràgils, estiguen allí tan públicament liurant son cos a tots los que volen...».

La connivència amb les autoritats es posava de manifest en la figura del justícia, que revisava el compliment de les normes i certificava que es respectaven. En aquest sentit, les malalties de transmissió sexual eren un dels aspectes més negatius de la prostitució i el control sanitari davant una epidèmia de sífilis o *mal de siment*, es regulava amb la reclusió en el bordell.⁴ Cap a l'any 1597 es va ordenar que les revisions foren fetes en un lloc i cirurgia diferent del qui habitualment les explorava per tal d'evitar pandèmies, apartant a totes aquelles que restaven malaltisses.

Per tant, les atencions que es dispensaven eren proporcionals amb volum de negoci entre els propietaris dels locals i les autoritats municipals; mentre que les treballadores es guanyaven una suma per a no enriquir-se, ja que podria suposar un mal «exemple» per a la resta de dones. Entre els guanys adquirits per les autoritats que regulaven la prostitució es contemplaven el pagament de taxes i impostos per partida doble. Per una part s'imposava el cobrament per mitjà de bans municipals i ordenances als bordells i per l'altra rebia les sancions imposades a les «*fembres cantoneres*». Una de les taxes cobrades per les corporacions municipals en ciutats d'Espanya és la «renta de mancebía» a Màlaga era una pràctica habitual, mentre que a Sevilla o València els guanys provenien del lloguer de les cases, on s'exercia la prostitució.

Atesa, la transcendència moral, econòmica i legal, la gran diferència en la prostitució rau al lloc on les dones feien la seua activitat econòmica, per aquest motiu s'establirà una gran diferència entre una prostitució legal i la clandestina. Mentre la legal suposava un benefici controlat, la il·legal era l'esclètxa en el monopoli del negoci, ja que els bordelleres no rebien els beneficis econòmics i elles infringien el confinament a romandre en la zona exclusiva on podien realitzar el seu treball.

3 Les odres d'entrada i els horaris dels bordells foren establides per les autoritats municipals entre les quals destaquem a Màlaga (1506), Granada (1539), València (1552), Sevilla (1553 i 1620), Ronda (1570) o Toledo (1571) (Fernández, 2002: 232).

4 Les notícies sobre la prostitució en la ciutat de València es fan paleses ja en els *Annals Valencians*, ARCPV, ms.83 – Arxiu Convent de Predicadors de València, quan exposen que: «En lo dit 1413, fon feta crida en València, que totes les àvols fembres buydassen la ciutat, sots pena d'açotar» [f.12.b].

Tot i el control de la prostitució legal al *Públic*, els aldarulls, els delictes, els lladres, la violència es feia present, i per aquesta raó es volia arraconar en un lloc acotat, perquè l'accés certificara l'eliminació d'aquestes situacions. No obstant això, a l'interior del *ghetto* no era tot idíl·lic, les prostitutes habitualment es queixaven de l'abús de poder per part dels encarregats dels bordells, quant als pagaments que els havien de fer per allotjament, manteniment, menjar i el préstec de diners. Tot açò suposava un greu endeutament d'aquelles i en conseqüència l'aparició de l'extorsió.

Per contra, hi havia un altre grup de dones que exercien la «prostitució clandestina» que operava als marges de la jurisdicció municipal, i no estava controlada per les autoritats legislatives i eclesiàstiques. Les dones incloses en aquest col·lectiu eren aquelles que dins la marginalitat de la prostitució femenina estaven empobrides per una praxi recaptadora, abocant-les a una situació indecorosa i capciosa.

A més a més, també formaven part d'aquest tipus de prostitució, les dones amb condicions pitjors, ja siga per estar malaltes, com per arribar a una certa edat en la que restaven sense atractiu pels clients. Tanmateix, les fadrines, que patien la inestabilitat econòmica per la pèrdua del pare, les casades que havien fugit de casa o havien sigut abandonades pels marits, les vídues etc., en definitiva un grup molt heterogeni.

L'augment d'aquest tipus de prostitució va tindre un reflex en el nombre de dones que passaven pels tribunals de justícia (Pérez 1990: 13). La geografia urbana on actuaven era totalment diferent respecte qui podia passar tota la nit al bordell, ja que havien de cercar llocs poc concorreguts o apartats com carrerons estrets, horts, jardins petits de la ciutat, cementiris al costat d'esglésies, edificis en construcció i d'altres derruïts o els portals, especialment a València el «portal dels Ignoscents», per aquest motiu també van ser denominades com a «fembres de vora mur»

Ara bé, el negoci de la prostitució en tenia molts intermediaris, entre les dones que oferien els seus serveis i els possibles clients. La figura dels rufians i alcavots pretenien ser una espècie d'amics que els ajudaven i protegien, encara que tot el contrari, ja que eren autèntics extorsionadors i explotadors, com també ho podia ser el l'hostaler o bordellers.

L'alcavoteria la podria exercir un home o una dona, però eren elles les que normalment ho feien, ja que amb l'edat algunes prostitutes es passaven a l'altra banda del negoci. Aquestes eren intermediàries i encobridores de les relacions sexuals entre un home i una dona, qui posaven en contacte a canvi de diners, joies o objectes de valor. Tenien una doble imatge, ja que eren menyspreades per les prostitutes i a la vegada buscades per alliberar la repressió sexual d'homes i dones «decents».

Així que, a la reial crida i edicte sobre les coses concernents al bé comú, de la present ciutat i regne de València, es fa referència als alcavots de la següent manera:

Alcavots:

Ítem més, considerant sa excel·lència que la major part dels adulteris i molts altres mals i danys que s'causen prove[nen] dels alcavots i alcavotes que s'té notícia que hi ha i habiten

en aquesta ciutat, les quals no tenen vergonya d'exercir públicament sos actes mals i neffaris, enganant i seduïnt moltes persones, ço és: donzelles, casades, viudes e altres, i d'ací naixen les discòrdies entre los marits i mullers, perdició i total ruïna de moltes donzelles, desonrra dels pares que vehuen ses filles corrompudes i posades en camí de mal viure, i molts altres mals i danys, infàmies i desonrras. E com de semblants persones que perpetren tals facinorosos actes la participació s'haja d'evitar, per ço, sa excel·lència, desijant purgar la present ciutat i regne de semblants persones tant males, i que en tals i tan facinorosos actes s'exerciten, ab la present pública crida, proveheix i mana que no sia alguna persona de qualsevol estat o condició que sia, que gose fer i exercir tals actes i alcavoteries; sots pena als qui contrafaràn de ser açotats i bandejats de la present ciutat i regne o altres penes a arbitre de sa excel·lència, segons la qualitat de les persones (Bosch 2013: 1042-1043).

La pena per exercir l'alcavoteria eren els assots i el bandejar que moltes vegades resultava insuficient per a tot allò que feien. També, ens fem ressò de *Las Siete Partidas de Alfonso X el Sabio*, en què distingeix cinc tipus d'alcavoteria:

la primera es de los bellacos malos que guardan las putas que están públicamente en la puteria, tomando su parte de lo que ellas ganan: la segunda es de los que andan por trujamanes alcahoteando las mujeres que están en sus casas para los varones por algo que dellos reciben: la tercera es quando los homes crian en sus casas cativas o otras mozas a sabiendas porque fagan maldat de sus cuerpos tomando dellas lo que asi ganaren: la quarta es quando algunt home es tan vil que el mismo alcahutea a su mujer: la quinta es si alguno consiente que alguna mujer casada o otra de buen lugar faga fornicio en su casa por algo quel den, maguer non ande el por trujaman entre ellos (Partida VII, títol XXII).

El marc legal identificava l'alcavot o alcavota, però no era del tot exemplar i ni exigent amb les penes, ja que com hem comentat més amunt la doble moral davant la prostitució es feia palesa.⁵

3. El procés per alcavoteria de Marca i Marco de Massarojos

El procés criminal conservat a l'Arxiu del Regne de València, a la secció de *Reial Audiència*, II Part (caixa 34, número 332), que centra ara la nostra investigació, és l'*Infacto de na Marca y Marco, de Masarojes*, que conté les declaracions de nou testimonis, especialment contra l'activitat que desenvolupa Marca, i també la de tots dos. Per acabar, hi apareix la confessió *ex officio* de la implicada.

5 Crida contra los pares que liuren ses filles a desonesta «...en altra manera los dits pare i mare seràn alcavots de la dita sa filla per fer aquella àvol de son cos, que tal pare o mare sien portats sobre un ase nus e ab allassa¹⁶ al cap i sien açotats sens alguna gràcia e mercé, i encara seràn punits en altres majors, penes a arbitre de Sa Excellència reservades». Els alcavots i les alcavotes no havien de tenir contacte amb Que les dones deshonestes no habiten entre les *bones* perquè no imiten conductes. «...sots pena que si passats los deu dies seràn atrobades estar en dits carrers bons de dita ciutat e arravals d'aquella, d'estar en la presó comuna de la present ciutat per temps de dos mesos i en altres penes...»

El dia 13 de maig de l'any 1579 comencen les testificacions amb Pere Bages, llaurador, de 24 anys, del lloc de Massarrojos, qui és citat per l'algutzir davant el jutge de la cort règia, Rodrigo de Salzedo.

En l'exposició de la seua declaració deixa de manera clara l'acusació cap a na Isabel Anna Roís, en els següents termes «és fama pública en lo loch de Masarojos per los vehins y habitants de aquell, que Arcís, lo qual és guarda de la céquia de Moncada, lo qual està y habita en Moncada, ha alguns anys té amors carnals ab la muller de hu que s diu Marco, de color negre, lo qual residix en lo dit loch de Masaroges; y que lo dit Arcís té huna filla de la dita muller de Marco, de les dites amors». La sospita d'una conducta delictiva allunyada de la norma del matrimoni. L'adulteri a què fa referència, s'agreuja amb el producte d'aquesta relació desordenada, amb una filla borda.

Per ratificar aquest tipus de conducta pecaminosa i delictiva especifica d'Arcís, guarda de la séquia de Montcada, poble que és al costat de Massarrojos, que freqüentava la casa de Marco «...a migjorn y altres hores del dia».

No obstant això, aprofita l'ocasió per a titlar Marco de lladre, perquè ni té terres, ni en treballa «y ha hoÿt dir que lo dit Marco fa alguns mals y danys de nit, per la horta, furtant la fruyta, del que ha hoÿt clamar a molts lauradors del dit loch, dient que lo dit Marco furta de nit la fruyta. Y que no sab ell, testimoni, que lo dit Marco tinga terres algunes en lo dit loch, ni en altra part».

Per si la gravetat de les imputacions no fora suficient, encara ens ofereix un graó més en l'acusació delictiva, quan és acusada presumptament d'alcavoteria «...la dita na Marca intercedeix y era tercera per a que certa dona del dit loch de Masarrojos se ves y tractàs carnalment ab cert prevere, lo que li dix la dita na Marca a ell, testimoni». I manté també relacions amb un altre llaurador anomenat Miquel Ferrer, de Massarrojos. La relació amorosa és palesa a tothom: «...és fama pública en dit loch de Masarojos,», fins i tot un criat de Miquel Ferrer els ha vist «retossant» quan el dit Marco deixa la dona a la disposició de Miquel Ferrer «...en casa, ab sa muller, axí de nit com de dia...», insinuant que el marit és un mitjancer que és condescendent amb l'activitat de la seua muller « sabent-ho y consentint-ho».

Per acabar, el testimoni inclou el nom de la criada de Miquel Ferrer, Úrsula, que deixa constància ben clara de l'actitud de rufià del marit, Marco, quan diu «dix a sa muller, que s'entràs a gitar en lo lit de Ferrer.»

L'alcavoteria com a prostitució il·legal tenia unes conseqüències davant de les autoritats i, per tant, era una acció greu des del punt de vista legislatiu i eclesiàstic. La penalització s'aplicava a la dona, per ser en qui es fonamentava l'honor de la família. La gravetat d'aquests actes ens atorga una pista ben a les clares sobre com aquesta parella té una condició social marginal, perquè exerceixen activitats delictives greus tots dos.

El següent testimoni és de Joan Minarga, boter, també del lloc de Massarrojos, amb 20 anys d'edat, qui ratificà amb el seu testimoni la filla il·legítima de Marca, com també l'ofici de lladre de Marco.

El més significatiu és la definició que realitza del matrimoni com a «persones ocasionades, riques y escandaloses, donant ocasió per a renyir y possar-se en mals, renyint y barallant los del dit loch, e donant altres ocasions per haver-se de posar en necessitat», ja que diu ha sigut testimoni del seu caràcter. No afegeix cap aspecte nou inculpori cap a Marco i la seua esposa, na Marca.

Pel que respecta al tercer testimoni, és de Miquel Cardona, boter, de 40 anys, que està a l'alfòndec, una espècie de magatzem o llotja. Afermà la relació entre Arsís i Marca, amb la filla inclosa, però el canvi en la seua declaració rau en el fet d'incoar el delict de mitjancera quan diu «y per lo semblant a oït dir ell públicament que la dita na Marca recull y recepta en sa casa algunes dones per a que s vejen ab alguns hòmens». La prostitució il·legal estava greument penalitzada, pel fet d'estar al marge del control municipal i l'acusació exposa com recull unes altres dones per a exercir-la. No obstant això, també ens exposa la relació amb Miquel Ferrer, que és vidu, i a qui «lo a vist estar moltes vegades, lo dit Ferrer, en la casa de Marco;» amb la presència del seu marit i sense ella. En un moment de la seua exposició torna a remarcar el caràcter poc ortodox «Marco y na Maria són persones escandaloses y rixoses // y que serquen baralles y qüestions ab los del loch per a posar en mala[n]y aquells.»

El següent testimoni també fou el d'un llaurador, Joan Vaquero, de Massarajos també, amb 50 anys, qui va ratificar tot el que havien comentat els anteriors, però incorpora que segons comenta, de manera general, Arsís –sembla que sense cap pudor– diu que « Marca recul en sa casa alguna dona per a que s veja carnalment ab alguns hòmens, y a hoït dir que, axí mateix, la dita na Maria tenia traveses y amors ab Ferrer, llaurador del dit loch». Així que, les acusacions van augmentant la fama pública del matrimoni, Marco sense ofici conegut, i Maca per ser mitjancera inductora i fomentar l'adulteri.

Un altre testimoni de llaurador és el de Josep Vileta, de 20 anys, veí de Massarrojos, qui introdueix el detall de la semblança evident entre els progenitors «té de la dita na Marca una filleta, la que és semblant en cara y fasmia al dit Arcís» i com aquest fet és conegut per tothom. La casa de Marco és el lloc on es veuen Arsís i Marca, però també manté un *afèr* amb Miquel Ferrer, i tot açò amb la presència o no del dit Marco a casa. Ara bé: aquest testimoni ens relata com la casa de Maria també és un lloc d'encontre amorós per a d'altres dones «Y axí mateix, és fama pública que la dita na Maria recul en sa casa algunes dones per a que s vejen carnalment ab alguns hòmens», amb la qual cosa l'acusació d'alcovota i proxeneta és reiterada per un altre testimoni.

A continuació testificà Jaume Ivanyes, forner de Massarrojos, de trenta-sis anys, que reafirmà el coneixement per tothom de la relació entre Marca i Arsís, no sols a Montcada i Massarrojos, sinó en els llocs «sircumvehins». Un altre aspecte que posa de manifest la relació entre aquests dos és «lo dit Arsís portar lo cabàs per a la dita na Marca, y lo que havia menester» que no hi ha cap intenció d'amagar l'amor entre ells, tot el contrari. El testimoni del llaurador aprofundeix en l'acusació de mitjancera: «la dita na Marca resepta o a reseptat alguna dona en sa casa per a que s ves carnalment ab hòmens». Tanmateix, posà un exemple de l'activitat que realitza, quan diu «na Marca és citada

tersera per a inportunar a una dona casada del dit loch, que volgués consentir, en què un sacerdot tingués amors ab aquella». Intentava arreglar la situació a canvi de diners, perquè una dona acabara tenint relacions amb un retor. L'acusació tan greu diu que l'ha escoltada de Pere Bages –el primer testimoni del procés– i la dona en qüestió a qui pretenien relacionar amb el sacerdot –de qui desconeixem el seu nom.

Després d'aquesta inculpació, torna al que ja és conegut al llarg del procés, sobre la relació entre Miquel Ferrer i Marca, a casa de Marco, i amb el seu consentiment; tot i que afirma de Pere Bages que una criada de Miquel, Úrsula, escolta com el presumpte rufià s'adreça a Marca i «dix a la dita sa muller que se n'entràs a gitar en lo lit ab lo dit Ferer». A més a més, torna a insistir en la fama del matrimoni entre els llauradors «y a hoït la clamor a alguns lauradors del que lo dit Marco y sa muller los furten». La imatge que es desprèn dels dos està fonamentada en els actes que realitzen al marge de la llei, furtant fruita, ceps, llenya, fins i tot amb l'ajut d'un xic que acompanya a Marco, fet que és conegut per tota la població.

El 14 de maig de 1578 testificà Gabriel Garcia, jove llaurador de 17 o 18 anys, natural de Maella, al regne d'Aragó, però resident a Massarrojos, qui, després d'enviudar Miquel Ferrer, començà una relació amb la muller de Marco. Marca entrava i eixia de la casa de Miquel «entrava y exia en casa del dit Ferer molt sovint. Y allí menjava y estava a soles ab lo dit Ferer». Però, també de vegades irrompia Marco a casa de Miquel «après de aver menjat se n'anava y restava la dita muller de Marco en dita casa, ab lo dit Ferer», essent sabedor de la relació entre tots dos. Per ratificar aquest fet, manifesta que «ha vist algunes vegades que lo dit Ferer jugava y retosava ab la dita na Marca, a soles», fins i tot especifica la declaració amb un contingut sexual, quan fa referència als jocs amorosos.

Als sis dies, el 20 de maig de 1578 testificà Úrsula –l'únic testimoni inculpatori femení–, també molt jove, ja que només té 17 anys, natural de Massarrojos i criada al servei de Miquel Ferrer. Afirmar el coneixement de tota la població dels amors d'Arsís i Marca «ha dos o tres anys, té amors ab aquella» i que tenen en comú una filla que es sembla molt al pare. Al mateix moment, Miquel Ferrer i Marco entren en les seues cases respectives tant de nit com de dia, però posa especial èmfasi en «una nit, avent sopat lo dit Marco y sa muller en casa del dit Ferer, amo de ella, après de aver sopat e sent ja gran nit, avent-se'n de anar lo dit Marco a regar, dix a la dita sa muller que se n'entràs a gitar en lo lit del dit Ferer. Y ella la veu entrar en la cambra del dit Ferer.» El que ella no pot asseverar és el fet si «es gità o no en lo lit del dit Ferer», encara que era arxiconegut el tràfec dels tres en les corresponents cases.

Aquell mateix dia, també va testificar Jeroni Honorat Abella, ciutadà de València, de 50 anys, que diu conèixer-los, perquè normalment Marco solia ser a Montcada. La muller, Marca, va ser bandejada «de tot lo balliu de Moncada per certa resistència que fa al justícia y jurats» aquest aspecte és totalment novedós, ja que cap dels testimonis repara en aquest aspecte delictiu tant important, és clar que la relació amb la justícia no havia sigut del tot beneficiosa per a ella. Com si no fos suficient, afegeix, de Marco, que «lo coneix per un home que s'enboracha públicament, de hon se an seguit

alguns escàndels, per son resposta. E que també és infamat en dit loch de furta». La parella partia d'una relació amb la justícia complicada, a la qual caldrà afegir llurs conseqüències morals. En aquest sentit, exposa l'adulteri de Marca amb Arsís, el qual és conegut per tots, i «infamada (...) de tenir males mans», és a dir, de ser una lladre. Per a assegurar-ho, inclou el que li va passar a Guillem Ramon Garcia, el qual «la trobà amaguada un dia en una canal en sa casa, darere una albarda. Y que era entrada per les parets del coral y no per la porta. Y que per tots los sobredits respectes tingué per bé ell de aviar-los y bandejar-los de Moncada», cosa que tingué la conseqüència d'encaminar-los cap a l'expulsió de Montcada.

Continuà el testimoni indicant que, després del desterrament de Montcada, el matrimoni es traslladà a Massarrojos, i que no sap si allí continua la relació entre Marca i Arsís. Ara bé, dona una explicació de l'origen parental de filla de Marca perquè «lo Marco és negre y la filla és blanca, y per esta causa a hoit dir qu és filla del dit Arsís»,

Als tres mesos, el 12 d'agost de 1578, es recull la confessió *ex officio* d'Isabel Anna Roís y de Marco, d'edat entre 27 i 28 anys, en què se li formulen una sèrie de preguntes. La primera, «si sab e presumeix la causa, perquè stà presa; qui l'a presa y a hon la an presa». La contestació per part de la imputada va ser clara, perquè es sospitava que ella tenia amors amb Miquel Ferrer, que negà en tot moment: «sospitava que ella [...] tractaria amors ab Miquel Ferer, laurador de Masarrojes, lo que negua ella, confesant». Encara que hi apareix una contradicció al respecte, ja que fou agafada a casa de Miquel Ferrer, «en lo loch de Masarajes, en casa del dit Miquel Ferer», i resta clar que duu huit dies tancada: «la prengueren disapte proppasat, fa huit dies».

Durant aquest període fou interrogada amb el conseqüent permís del seu marit, Jeroni Marco, per la relació carnal que mantenia amb Miquel Ferrer i les contínues visites a casa del mateix, «menjant y dormint en casa de aquell. Y tractant ab aquell carnalment». La nostra protagonista negà el testimoni i es continuà amb l'interrogatori, amb la inculpació de la presumpta relació que manté amb Arsís, formulant-li la següent pregunta: «si a tractat y tracta amors carnals ab aquell; que digua quant temp ha», amb la resposta del coneixement de dit Arsís «molt bé, de set a huit anys a esta part». Exposat el testimoni, se li formulà una qüestió important per a la possible inculpació de rufià i proxeneta al marit quan se li demana que «digua si lo dit Hieroni Marco sabia y consentia en les amors de ella»; i contesta dient que no hi podria ser, pel fet que «si ell ho entenguera, la aguera morta a ella». Deixa palesa la importància de no tolerar aquest comportament, perquè suposaria una deshonor i un delicte greu, encara que pensem siga una façana per evitar mals majors.

També, se li pregunta per si té una causa pendent amb la justícia per haver sigut bandejada, amb la resposta d'ella, que deixa clar que fou el seu marit i no ella: «que lo marit de ella, Hieroni Marco, per una qüestió que tingué ab lo justícia de Moncada, lo bandejaren per temps de tres anys.» Es deixa la porta oberta perquè pensem el tipus de persona que era Jeroni i el col·lectiu marginal al qual pertanyia.

En l'interrogatori se li formula la pregunta, si són conegudes per tots, en els pobles de Montcada i Massarrojos, les relacions amoroses amb Arcís i Miquel Ferrer, i amb la resposta d'ella inculpa a Arcís com a propagador del rumor, però que ella ni tan sols ha pecat de pensament, i menys encara d'obra: «Arcís diu públicament en Masaroges y en Moncada, y és molt gran maldat, que no y ha tal, ni tal hi a pasat per pensament». Amb l'afirmació mostra el seu malestar indicant que és una maldat i una molt mala acció per part d'Arcís.

Per últim, l'interrogatori es centra en l'acusació de robatoris i la condició de lladres del matrimoni i fins i tot dels fills «si ella y son marit y sos fills furten per la orta de Masaroges y Moncada, tot lo que poden com és forment, olives, rahims y lenya y altres fruytes» amb el que respon ben clarament autoexculpant-se de no fer ella tals fets, però que de la resta –marit i fills–no en sap: «negua dit interrogatori en respecte de ella, confessant, y respecte dels altres no y sabia».

Malauradament no coneixem la sentència d'aquest cas –si la hi va haver i no es va arribar a algun acord entre les parts. Però el document que va generar és, ara com ara, impagable, en molts sentits, i és per això que donem tot seguit la seua transcripció.

4. Edició del procés

Infacto de na Marca y Marco, de Masaroges

Notata in libro curie

a f. CLXXVIII^o

{*Die XIII, mensis maii anno MDLXXVIII^o*}

Lo honorable Pere Bajes, laurador, vehí y habitant en lo loch de Masaroges, ara de present, atrobat en la present ciutat de València, citat per vergueta de la real alguazeria, de edat que dix ser de vint-y-quatre anys, poch més o menys, testimoni, lo qual jura a nostre senyor Déu, etc., en mans y poder del molt magnífic miser Rodrigo de Salzedo, jutge de la regia cort, dir veritat, etc.

Fonch interrogat etc.

E dix que és fama pública en lo loch de Masaroges per los vehins y habitants de aquell, que Arcís, lo qual és guarda de la céquia de Moncada, lo qual està y habita en Moncada, ha alguns anys té amors carnals⁶ ab la muller de hu que s diu Marco, de color negre, lo qual residix en lo dit loch de Masaroges; y que lo dit Arcís té huna filla de la dita muller de Marco, de les dites amors, y ell, dit // testimoni, ha vist freqüentar al dit Arcís en casa del dit Marco, a migjorn y altres hores del dia, y ha hoÿt dir que lo dit Marco fa alguns mals y danys de nit, per la horta, furtant la fruyta, del que ha

6 Al marge esquerre: *fama de les amors*

hoÿt clamar a molts lauradors del dit loch, dient que lo dit Marco furta de nit la fruyta. Y que no sab ell, testimoni, que lo dit Marco tinga terres algunes en lo dit loch, ni en altra part. E axí mateix, sab ell, testimoni, que la dita na Marca intercedeix y era tercera per a que certa dona del dit loch de Masarrojes se ves y tractàs carnalment ab cert prevere, lo que li dix la dita na Marca a ell, testimoni.⁷ Y axí mateix, és fama pública en dit loch de Masarrojes, que la dita na Marca té amors carnals ab Miquel Ferrer, laurador del dit loch, y ha vist, ell, testimoni, com lo dit Marco se'n va a fer faena a l'horta y dexa al dit Ferrer en casa, ab sa muller, axí de nit com de dia. Y hun criat del dit Ferrer a dit a ell, testimoni, que ha trobat als dits Ferrer y na Marca retosant. Y tal és la fama pública, que lo dit Ferrer té amors ab la dita na Marca sabent-ho y consentint-ho lo dit son marit, que a hoÿt dir a una criada del dit Ferrer, nomenada Úsola⁸, que una nit⁹, estant gitat lo dit Ferrer y lo dit Marco y havent de anar a regar, dix a sa muller, que s'entràs a gitar en lo lit de Ferrer. E açò e no àls dix saber, etc., de totes les quals coses és fama pública, en lo dit loch de Masarrojes.

Fuit sibi lectum et perseverant. E com sabés scriure se ferma,

Pere de Baj[e]s¹⁰ (*signat*) //

+

{*Dicto die*}

Lo honorable en Joan Minarga boter e habiotador de València, atrobat en Masarrojes al tems, que fonch citat, etc., de edat que diu ser de vint anys, poch més o menys, testimoni, lo qual jura a nostre señor Déu, etc., en mans y poder del dit molt magnífich relador en la present causa.

Fonch interrogat, etc.,

E dix que és fama pública en lo dit loch de Masarrojes, que Arcís, de Moncada, lo qual és guarda de la céquia, té amors carnals ab la muller de Marco, negre de Masarrojes.¹¹ Y que de dits amors ne té una filla, lo dit Arcís, de la dita na Marca. A axí mateix és fama pública que lo dit Marco fa molts mals a la horta, furtant la fruyta, forments y altres grans, del que ha hoÿt clamar a molts del dit loch. Y sab que lo dit Marco y sa muller són persones ocasionades, riques y escandaloses, donant ocasió per a renyir y possar-se en mals, renyint y barallant los del dit loch, e donant altres ocasions per haver-se de posar en necessitat, lo que dix saber per haver-ho vist ell, testimoni, en lo temps que és estat allí fent la seda, y altres vegades que ell, testimoni, va y ve al dit loch, a fer faena. E açò és etc.

Fuit sibi lectum et perseverant. E com no sabés scriure feu-lo senyal següent (+) //

7 Al marge esquerre escrit: «de an dita de la receptació»

8 Nom subratllat.

9 Al marge apareix una espècie de clau des de. «tal és... fins a del dit» i abans d'aquesta clau està escrit: «fama del consentiment»

10 Ratllat, però pressuposem que és el cognom del testimoni.

11 Al marge esquerra; «Fama de les amors»

{*Dicto die*}

Lo honorable Miquel Cardona, boter [que] stà a l'alfòndech y té casa y terres en Masarojes, y lo qual jura a nostre senyor Déu en mans y poder del dit molt magnífich jutge de la regia cort, dir la veritat, etc. E dix tenir pus de quoranta anys.

Fonch interrogat etc.

E dix qu'és fama pública en lo dit loch de Masarojes, per molts dels vehins de aquell, que un guarda de la séquia de Moncada,¹² que s' nomena Arsís, té amors carnals ab la muller de Marco, negre, del dit loch de Masarojes. Y que de les dites amors, n'í ha una filla entre lo dit Arsís y na Marca; y tal se diu per los vehins del dit loch. Y per lo semblant a oït dir ell públicament que la dita na Marca recull y recepta en sa casa algunes dones per a que s' vejen ab alguns hòmens.¹³ Y tal és la fama pública. Y noresmenys a hoït clamar públicament, a moltes persones del dit loch, que lo dit Marco los furta fruyts; y que, no tenint, com no té teres ni heretats algunes, a quels may los falta fruyts. Y sap ell, testimoni, que los dits Marco y na Maria són persones escandaloses y rixoses // y que serquen baralles y qüestions ab los del loch per a posar en mala[n]y aquells. Y a hoït dir y és fama en lo dit loch, que la dita na Marca per lo semblant té amors carnals ab un laurador que s' diu Ferer, lo qual a enviudat poch temps ha y ell, testimoni, lo a vist estar moltes vegades, lo dit Ferer, en la casa de Marco; y la dita na Marca en casa del dit Ferer esent-hi y no esent-hi lo dit Marco, son marit. Y de les dites coses és fama pública en lo dit loch de Masarojes. E asò és etc.

Fuit sibi lectum et perseverant. E com no sabés feu lo senyal (+)

{*Dicto die*}

Joan Vaquero, laurador de Masarojes, ara de present atrobat en València, de edat de cinquanta anys, poch més o menys, testimoni, lo qual jura a nostre senyor Déu, etc., en mans e poder del dit molt magnífich jutge de la règia cort dir veritat, etc.

Fonch interrogat, etc.

E dix que ell coneix molt bé a Arsís, guarda de la séquia de Moncada, // y axí mateix coneix a Marco, negre, y sa muller, los quals estan en lo dit loch de Masarojes. Y a hoït dir públicament¹⁴ en lo dit loch, que lo dit Arsís té amors y traveses carnals ab la muller de el dit Marco. Y que de dites amors hi a, entre lo dit Arsís y na Marca, una filleta. Y Arsís diu públicament en lo dit loch, y per lo semblant a hoït dir que la dita na Marca recul en sa casa alguna dona per a que s'¹⁵ veja carnalment ab alguns hòmens, y a hoït dir que, axí mateix, la dita na Maria tenia traveses y amors ab Ferrer, laurador del dit loch. Y que lo dit Marco és home superbo y cridador y que s' baralla ab alguns del dit loch. Asò e no àls, etc.

Fuit sibi lectum et perseverant. E com no sabés escriure, feu lo senyal (+).

12 Al marge esquerra està escrit: «fama de les amors»

13 Al marge esquerra està escrit: «fama de la receptació»

14 Al marge esquerra està escrit: «fama de les amors»

15 Al marge esquerra està escrit dins d'un quadre i amb una clau que engloba tres línies: «fama de la receptació»

{*Dicto die*}

Lo honorable Josep Vileta, laurador de Masarojes, ara de present atrobat en la present ciutat de València, de edat de vint-y-cins anys, poch més o menys, y lo qual jura dir veritat, etc. //

Fonch interrogat e testimoni:

E dix que és fama pública en lo loch de Masarojes, entre los vehins y habitants de aquell, que¹⁶ Arsís, qui és guarda de la séquia de Moncada, y Ferrer, laurador de Masarojes, tenen amors carnals ab la muller de Marco, negre, que està en lo dit loch de Masarojes. Y que lo dit Arsís, de les dites amors, té de la dita na Marca una filleta, la que és semblant en cara y fasmia al dit Arcís, tant que públicament se diu en lo dit loch qu'és filla del dit Arsís y de la dita na Marca. Y ell, testimoni, ha vist entrar al dit Arsís en casa de la dita na Marca moltes vegades. Y axí mateix, a vist entrar moltes vegades al dit Ferrer en casa de la dita na Marca, estant-hi y no estant-hi lo dit Marco, son marit; per les quals rahons se diu públicament en lo dit loch, que lo dit Ferrer té amors y traveses carnals ab la dita na Maria.¹⁷ Y axí mateix, és fama pública que la dita na Maria recul en sa casa algunes dones per a que s'vejen carnalment ab alguns hòmens. Y axí mateix, ha hoït dir que lo dit Marco furta // lenya y altres fruites per la orta de Masarojes del que a hoït clamar alguns del dit loch. Y lo dit Marco, és home superbo, escandalós y avalotador, de tal manera que [...] als vehins del dit loch, y no sab ni oït dir ell, testimoni, que lo dit Marco tingua teres ni heretats y veu que que mauy los falten fruyta y lenya la que a menester. Y de les dites coses és fama pública en lo dit loch. Asò és, etc..

Fuit sibi lectum et perseverant. E com sabés escriure se ferma

Jusep Vileta (*signat*)

{*Iam dicto die*}

Lo honorable Jaume Ivanyes, forner, vehí y hatitador del loch de Masarojes, ara de present atrobat en València, de edat que dix ser de trenta-sis anys, poch més o menys, testimoni, lo qual jura a nostre senyor Déu, etc. en mans e poder de dit molt magnífich jutge de la règia cort, dir veritat, etc. //

Fonch interrogat e testimoni:

E dix que és fama pública en lo loch de Masarrojes y fora del dit loch, en los circumvehins, que un guarda de la séquia de Moncada, que s'nomena Arsís, ha mols anys té amors y traveses carnals ab la muller de Marco, negre, qui està en lo dit loch de Masarrojes. Y que de les dites hamors hi a entre lo dit Arsís, per amor, la una filla, la qual és molt semblant al dit Arsís, tant que per dita semblansa se diu públicament en lo dit loch, que s' filla del dit Arsís y de la dita na Marca. Y ell, testimoni, a vist entrar y exir al dit Arsís moltes vegades en casa del dit Marco. Y a vist moltes vegades lo dit Arsís portar lo cabàs per a la dita na Marca, y lo que havia menester. Y axí mateix, és fama pública en lo dit lloch, que la dita na Marca¹⁸ resepta o a reseptat alguna dona en sa casa per a que s' ves carnalment ab hòmens. Y axí mateix, sap ell que la dita na Marca és citada tersera per a inportunar a una dona casada del dit loch, que volgués consentir, en què un sacerdot¹⁹ tingués amors ab aquella. Y la dita dona no i a volgut fer. Y la dita na Marca, per dita rahó, a rebut del dit

16 Al marge esquerra està escrit: «fama de les amors»

17 Apareix una línia ondulada al marge esquerra que engloba des de «...vegades. Y així... fins a públicament...»

18 Al marge esquerra està escrit: «fama de la receptació»

19 Mot subratllat.

sacerdot algunes quantitats de dinés y altres coses. Y asò li dix a ell, testimoni, // un qu és del dit loch, que s nomena Pere Bajes, y també lo ha dit a ell,²⁰ la mateixa dona, a qui induhia la dita na Marca. Y axí mateix és pública veu e fama,²¹ que la dita na Marca té amors carnals ab un laurador, que està [...] que s nomena Ferer. Y ell, testimoni, a vist entrar al dit Ferer en casa del dit Marco, estant y no estant aquell en casa. Y axí mateix, a vist ell, testimoni, que lo dit Marco y sa muller van a casa del dit Ferer. Y lo dit Marco se'n va y dexa a la dita sa muller en casa, ab lo dit Ferer, per fama pública en lo dit lloch, que aquells tenen amors ab lo dit Ferer. Y axí mateix a hoït ell, testimoni, al dit Pere Bajes, que una criada del dit Ferer²², qu és nomena Úrsola, li avia dit que, estant una nit Marco y sa muller en casa del dit Ferer, anant-se'n lo dit Marco a regar, dix a la dita sa muller que se n'entrà a gitar en lo lit ab lo dit Ferer. Y lo dit Marco és un home escandalós, baladró y que a posat en necessitat a moltes persones. Y a hoït dir que lo dit Marco de nit furta lo que pot per l'orta y sense tenir terres ni heretats no'ls falta fruyta y altres fruyts, tant que fan més mal que la pedra en l'orta. Y de totes les dites coses és fama // pública en lo dit loch de Masarrojes, y a hoït la clamor a alguns lauradors del que lo dit Marco y sa muller los furten; y ell a vist a la dita na Marca furtar cireres de la eretat de mossén Baltasar Català, y altres vegades l'a vista ell, testimoni, venir carregada de la orta, portant lenya, seps y altres coses, sense tenir heterats de hon ho pogués portar, per hon sa veyia clarament o avia furtat. Y axí mateix a vist ell, testimoni, al dit Marco moltes vegades ab un chich que té, venir carregat de la orta, portant lenya, seps y altra fruyta y fruyts, la qual també havia de ser furtada, per so que no té heretats de on se poqués dir que ls ho poguesen aver cullit. Y de totes les dites coses és fama pública en lo dit loch de Masarrojes y en los circumvehins. Asò és lo que dix saber ell, per lo que té dit desús interrogat de los temps e presents, e dix que lo que sap ja u té dit desús y no sap més altra cosa.

Fuit sibi lectum et perseverant. E com no sabés escriure, feu lo senyal (+).

Injunctum.

+

{*Die XIII mensis maii, anno MDLXXVIII*}

Gabriel Garcia, laurador natural de Maella, del regne de Aragó, resident en Masarrojes, de edat que dix ser de dèset a dihuit anys, e lo qual jura a nostre Senyor, etc., en mans e poder del dit molt magnífich jutge de la règia cort, dir veritat, etc.

Fonch interrogat, etc.

E dix que ell, testimon, estant en casa y servey de Miquel Ferer, laurador de Masarrojes, a vist que aquell après que enviudà, la muller de Marco, negre, de dit loch, entrava y exia en casa del dit Ferer molt sovint. Y alí menjava y estava a soles ab lo dit Ferer. Y algunes vegades menjava en dita casa lo dit Marco. Y après de aver menjat se n'anava y restava la dita muller de Marco en dita casa, ab lo dit Ferer. Y ell, testimoni, ha vist algunes vegades que lo dit Ferer jugava y retosava ab la dita na Marca, a soles,²³ etc.

Fuit sibi lectum et perseverant. E com no sabés escriure, feu lo senyal (+)

20 Aquestes paraules subratllades.

21 Al marge esquerre està escrit: «fama de les amors de Ferrer».

22 El subratllat és perquè així apareix en el manuscrit. També acompanyant aquestes línies apareixen tres senyals que indiquen importància i escrit al marge esquerra: «sospita del consentiment»

23 Al marge esquerre està escrit: «sospita de la scència y el consentiment». També estan amb un senyal que indica la importància del fragment des de: «... alimentava..., fins a jugava...»

{Die XX° mensis maii, anno MDLXXVIII^e}

Úrsola Martines, donsenlla, de edat que dix ser de dèset anys, està, en lo lloch de Masarajes, en casa y servey de Miquel Ferrer, laurador del dit // loch de Masarajes, testimoni, lo qual jura a nostre senyor Déu, etc., en mans e poder del dit molt magnífic jutge de la règia cort, dir veritat, etc.

Fonch interrogada etc.

E dix que ella coneix molt bé a Marco, negre, qui està en lo loch de Masarajes, y a la muller²⁴ de aquell. Y és fama pública en lo dit loch, que Arsís, guarda de la séquia de Moncada, ha dos o tres anys, té amors ab aquella. Y de dites amors ne té una filla, la qual és molt semblant al dit Arsís, tant que per la gran semblansa se diu públicament ser filla del dit Arsís; que axí mateix, se diu en lo dit loch de Masarajes, que la dita na Marca té amors ab lo dit ²⁵Miquel Ferrer, amo de ella, testimoni. Y ell àls de asò no n sap cosa sèrta. És veritat que la dita na Marca, axí de nit com de dia, entra y ix en casa del dit Miquel Ferrer, axí ab lo dit Marco, son marit, com sense aquell, y lo dit Miquel Ferrer va a la casa del dit Marco, axí de nit com de dia y estat o no estant lo dit Marco²⁶ en casa y los uns menjen en casa dels altres. Y estè en record que una nit, avent sopat lo dit Marco y sa muller en casa del dit Ferrer, amo de ella, après de aver sopat e sent ja gran nit, avent-se'n de anar lo dit Marco a regar, dix a la dita sa muller que se n'entràs a gitar en lo lit del dit Ferrer. Y ella la veu entrar en la cambra del dit Ferrer. Y no veu ella si es gità o no en lo lit del dit Ferrer. Y per estes causes se diu en lo dit loch de Masaroches, per molta jent de aquell, que la dita na Marca té amors // carnals ab lo dit Miquel Ferrer. Asò és lo que dix saber ella, etc.

Fuit sibi lectum et perseverant. E com no sabés escriure, (+)

{Die XX^{vi} mensis maii, anno MDLXXVIII^o}

Lo magnífich Geroni Honorat Abella, ciutadà, habitant de València, de edat que dix ser de cinquanta anys, y lo qual jura a nostre senyor Déu, etc., en mans e poder del dit molt magnífich jutge de la règia cort, dir veritat, etc.

Fonch interrogat, etc.:

E dix que ell coneix un negre que s nomena Marco, lo qual està y residix ab sa muller y casa en lo loch de Masarajes, lo qual solia star en Moncada. Y estant en dit loch de Moncada, ell dix que la feu bandejar de tot lo balliu de Moncada per certa resistència que fa al justícia y jurats, e que lo dit Marco lo coneix per un home que s'enboracha públicament, de hon se an seguit alguns escàndels, per son resposta. E que també és infamat en dit loch de furtrar moltes fruytes, lenya, erba y altres coses com ell lo trobà una vegada, furtant una ferraja que tenia en un cap de ell. Y en lo que sap respecte a la muller del dit Marco, lo que sap és que, estant aquels en Moncada estava infamada de tenir // amors ab lo dit Arsís, guarda de la séquia de Moncada. Y los dos, ço és lo dit Arsís y la muller del Marco lo y otorgaren a ell, testimoni, que era veritat que tenien amors carnals entre si. Y per ser dona casada, lo dit testimoni no pogué posar les mans en castigar-los; e que tanbé estava infamada la dita na Marca de tenir males mans, y faltaven moltes coses als vehins de casa. Y que s tenia per moly sert que ella ho feya. Senyaladament mossén Guillem Ramon Garsia la trobà amaguada un

24 Al marge esquerre està escrit: «fama de les amors»

25 Al marge esquerra, també estan amb un senyal que indica la importància del fragment des de: «... miquel., fins a entra y ix...»

26 Al marge esquerra apareix un senyal que indica la importància de la declaració i està escrit: «que los uns, mentre en cas dels altres»

dia en una canal²⁷ en sa casa, darere una albarda. Y que era entrada per les parets del coral y no per la porta. Y que per tots los sobredits respectes tingué per bé ell de aviar-los y bandejar-los de Moncada. Y que des que los dits Marco y sa muller estan en Masarojes, no sap si continuen ses amors los dits Arcís y na Marca. E que a hoit dir per Moncada que la filla que té la dita na Marca seria filla del dit Arsís, per so que lo Marco és negre y la filla és blanca, y per esta causa a hoit dir qu'és filla del dit Arsís. Asò és lo que dix saber ell, testimoni, per lo que té dit. Y que tendria per molt ben fet que s'bandejas al dit Marco y sa muller del dit loch de Masarojes per levar inconveniens y algunes²⁸ // [...] per tenir al dit Marco per tal té dit en lo prinsipi.

Fuit sibi lectum et perseverant. E com sabés escriure se ferma

Hieroní Abella (*signat*)

Confessions ex officio

{*Die XII mensis augusti, anno MDLXXVIII*}

Isabet Anna Roís y de Marco, muller de Hieroní Marco, laurador de Moncada, de edat que dix ser de vint-y-set a vint-y huit anys, confesant y testimoni, lo qual jura a nostre senyor Déu etc. en mans e poder del molt magnífich jutge de la règia cort, dir veritat, etc.

Fonch interrogada que digua si sab a presumeix la causa, perquè stà presa; qui l'a presa y a hon la an presa.

E dix que té entés que stava presa perquè s' sospitava que ella, confesant, tractaria amors ab Miquel Ferer, laurador de Masarojes, lo que negua ella, confesant. Y la prengueren disapte propposat, fa huit dies, en lo loch de Masarojes, en casa del dit Miquel Ferer.

Fonch interrogada que digua si ella, confesant, ab y de consentiment del dit Hieroní Marco, son marit, entrava y exia en casa del dit Miquel Ferrer, menjant y dormint en casa de aquell. Y tractant ab aquell carnalment.

E dix que negua dit interrogatori.

Fonch interrogada que digua si coneix // Arsís, guarda de la séquia de Moncada; quant ha que l' coneix, y si a tractat y tracta amors carnals ab aquell; que digua quant temp ha.

E dix que l' coneix molt bé, de set a huit anys a esta part, al dit Arsís, que stava en Moncada; y lo àls negua lo contengut en dit interrogatori.

Fonch interrogada que digua si lo dit Hieroní Marco sabia y consentia en les amors de ella, dita confesant y del dit Arsís.

E dix que negua dit interrogatori e que si ell ho entenguera, la aguera morta a ella, confesant.

Fonch interrogada que digua si és estada bandejada ella, confesant, y lo dit Marco, son marit, de Moncada, que digua la causa per què.

E dix que ella, confesant, no és estada bandejada; que lo marit de ella, qui és lo dit Hieroní Marco, per una qüestió que tingué ab lo justícia de Moncada, lo bandejaren per temps de tres anys.

27 A l'original: cananlensa ensa casa

28 Al marge esquerre senyal que indica la importància del testimoni des de; «... lo que te dit... fins a algunes...»

Fonch interrogada que digua si és fama pública, en los lochs de Moncada y Masaroges, que ella, confesant, té amors carnals ab los dits Arsís, guarda, y ab Miquel Ferer.

E dix que Arsís diu públicament en Masa//roges y en Moncada, y és molt gran maldat, que no y ha tal, ni tal hi a pasat per pensament.

Fonch interrogat que digua si ella y son marit y sos fills furten per la orta de Masaroges y Moncada, tot lo que poden com és forment, olives, rahims y lenya y altres fruytes.

E dix que negua dit interrogatori en respecte de ella, confesant, y respecte dels altres no y sabia.

+

Instructur amplius

Bibliografia

- Barber, Alberto (2019) «Crim i càstiga criminalitat a la València medieval al segle XV» *Mirabilia/ MedTrans*, 2, pp. 113-132.
- Barber, Alberto (2021) «El precio del delito: delincuencia y fiscalidad en la ciudad de Valencia durante el reinado de Alfonso el Magnánimo (1416-1458) según los libros de cuentas del justicia criminal», *Medievalismo*, 31, pp. 45–84.
- Barberà, Joan (2019). «Un flequer bandejat: edició i estudi lingüístic d'un procés criminal valencià de l'any 1578», *Revista de Filología Románica*, 36, pp. 239-258
- Barberà i Ibiza, Joan (2021) «Infidelitats i mort en la ribera del Xúquer. L'assassinat d'Isabel Vázquez», dins V. J. Escartí & R. Roca, *Identitats i violències documentació i literatura*. Catarroja-Barcelona: Afers, pp. 89-114.
- Benito, Julià (2021) «Àvols fembres i alcavots: La prostitució a la Barcelona als segles XIV i XV», *Plecs d'història local, Institut Ramon Muntaner*, núm. 180, pp.6-9.
- Bosch Moreno, Maria (2013) «Vespasiano Gonzaga Colonna, Reals Crides i Edictes relativos a la Ciudad y Reino de Valencia», *Lemir: Revista de Literatura Española Medieval y del Renacimiento*, núm 17. pp. 1023-1094.
- Eiximenis, Francesc (1983) *Lo Crestià*. Edicions 62 (MOLC), Barcelona, p. 214.
- Escartí, Vicent Josep (1999) «Qüestió d'honor». *El País*. Quadern, 25-11-1999.
- . (2000) «Un cert sadisme avant la lettre». *El País*. Quadern, 17-02-2000.
- . (2022) «Encara que em maten. Violència de gènere a Alzira de començaments del segle XVIII», *eHumanista/IVITRA (en premsa)*
- Fernández Álvarez, M.: *Casadas, monjas, ramerías y brujas. La olvidada historia en el Renacimiento*, Espasa Calpe, Madrid, 2002.
- Fresquet, Rafael (1997) *Vint processos criminals d'Albalat de la Ribera (1611-1666)*. Albalat de la Ribera, Ajuntament d'Albalat de la Ribera.
- López, Carlos (2014) *Sexe i violència en la corona d'Aragó*. Processos criminals dels segles XIII al XV. Universitat de València-PUV.
- Martí, Joaquim (2020) «Aspectes de morfosintaxi en uns processos criminals valencians del tercer quart del segle XVI», *Ítaca: Revista de Filología*, núm 11, pp. 189-225.
- . (2021) «Vocabulari de l'adulteri i l'amistançament en la València dels segles XVI i XVII», *Revista de Filología Románica*, 38, pp. 77-89
- Narbona, Rafael (1990) *Malhechores, violencia y justicia ciudadana en Valencia bajomedieval (1360-1399)*, València, Ajuntament de València.

- Narbona, R (2006) “El Rey Arlot de Valencia. Poder público, desorden y rufianismo en el siglo XIV”, dins Córdoba de la Llave, Ricardo (coord.) *Mujer marginación y violencia entre la Edad Media y los tiempos modernos*, Córdoba: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba, pp. 201-240.
- Pérez García, Pablo (1990) «Un aspecto de la delincuencia común en la Valencia pre-agermanadala “prostitución clandestina” (1479-1518)», *Revista de Historia Moderna: Anales de la Universidad de Alicante*. p.13
- Ramos, Isabel (2005) «La represión de la prostitución en la Castilla del segle XVII», *Historia. Instituciones. Documentos*, núm, 32.pp. 263-286.
- Roca, Rafael (2021a) «Violence against women in Pere Joan Porcar’s Dietari», dins Escartí, V. J. (ed.) *Biografies invisibles / Invisible Biographies*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, pp. 57-72.
- . (2021b) «Violencia contra les dones al dietari d’Aierdi (segle XVII)», dins Escartí (ed.) *Vides marginals i documentació*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, pp. 189-208.
- Las siete partidas del Rey Don Alfonso el Sabio*, acarades amb diversos còdexs antics per la Real Academia de la Historia. Tomo 3: *Partida Quarta, Quinta, Sexta i Septima*. Madrid, en la Impremta Real, 1807. Partida VII, títol XXII, pp. 665-667.
- Terol, Vicent (2021) «Els avatars amorosos de Jerónima Verdejo», *Studia Iberica et Americana: journal of liberian and Latin America literary and cultural studies*. Núm. 8.
- Vicent, Vicent (1987) *Montcada: Notes sobre el passat i present*. Sagunt: Publicacions Caixa Sagunt.
- Viciano, P. (2005) «El bordell dels prohoms. El control municipal de la prostitució al Castelló del segle XV». *Anuario de Estudios Medievales*, 35 (1), pp. 327–358